

O DESCOPERIRE PRECUCUTENIANĂ ÎN APROPIEREA ORAȘULUI SUCEAVA

Sorin Ignătescu

Cercetările de teren au un rol deosebit în întregirea imaginii despre trecutul unei regiuni, prin aducerea la cunoștința opiniei științifice de noi puncte arheologice, care pot completa hărțile și repertoriile arheologice și pot fi ulterior cercetate sistematic. Este și cazul Podișului Sucevei, o zonă puțin cunoscută din acest punct de vedere.

În lucrarea de față dorim să prezentăm rezultatele unei periegeze din toamna anului 1999 căci am avut ca obiect situl arheologic Siliștea Șcheii, situat în partea de est a satului Șcheia, în imediata apropiere a cartierului George Enescu al orașului Suceava. Acesta este cunoscut mai ales prin săpăturile de salvare din anii 1959 – 1960 conduse de Grigore Foiț¹. Cercetările sistematice din această perioadă s-au axat pe suprafețele deranjate de realizarea terasamentului liniei ferate Suceava – Păltinoasa. Rezultatele au fost publicate parțial, fiind descoperite mai multe locuințe și trei cuptoare de ars ceramică din secolele II – III e.n.². La săpăturile din 1969, nepublicate, conduse de același Grigore Foiț, a participat și Mircea Ignat. S-au descoperit materiale aparținând culturilor amforelor sferice, Noua, Sec. II – III, Sântana de Mureș și evului mediu³. În anii următori, Siliștea Șcheii a fost obiectul a numeroase cercetări de suprafață, efectuate de arheologi ai Muzeului Național al Bucovinei⁴ sau studenți și cadre didactice de la Facultatea de Istorie și Geografie din Suceava, cei din urmă descoperind și materiale aparținând culturii ceramicii liniare cu note muzicale⁵.

Locuirea acestui sit, atât de intensă pe perioade lungi de timp, de comunități diverse, se datorează condițiilor prielnice oferite. Geomorfologic reprezintă terasa de 10 – 11 m de pe stânga pârâului Șcheia (Șcheianca), afluent de dreapta al râului Suceava (fig. I/1). Beneficiind de adăpostul platoului structural de la est și de apele freatice ce izvorăsc din baza terasei, comunitățile preistorice au găsit aici un loc favorabil locuirii, utilizând întreaga suprafață a terasei.

În toamna anului 1999 s-a descoperit în versantul de est al terasei afectat de alunecări de teren, o aglomerare de materiale arheologice ce nu fusese observată anterior. În vederea clarificării caracterului acestei aglomerări, s-a trecut la realizarea unui profil prin îndreptarea părții superioare a versantului. Nu s-au descoperit materiale alunecate pe versant ce au fost probabil acoperite de alunecări succesive. Alunecările au fost mai puternice de o parte și de alta a aglomerării menționate, mai compactă și mai greu erodabilă. Realizarea profilului pe direcția nord – sud a însemnat din acest motiv îndepărtarea unei mari părți a complexului, aproximativ 60 cm, recuperându-se materialele descoperite. În partea de sud nu s-a putut realiza profilul complet, eroziunea afectând obiectivul arheologic. După realizarea profilului (fig. I/2), s-a încheiat exploatarea complexului cu toate că pentru a ne edifica asupra caracterului său ar fi fost necesară o cercetare sistematică ce nu a fost posibilă.

În urma realizării profilului și a exploatării complexului, s-a obținut următoarea stratigrafie:

Stratul 1 este de culoare brună cenușie închisă afectat de lucrări agricole, cu structură glomerulară mică și mijlocie de origine naturală, corespunzător orizontului A al solului.

Stratul 2 este de culoare brună închisă cu structură glomerulară îmbogățită în humus și argile, de origine antropică, din acesta săpându-se o alveolă de tip groapă neregulată. Excavația avea 80 cm de la nivelul de călcare și o formă cvasi-circulară cu diametrul de aproximativ 50 cm, în zona fundului, în zona gării neputând fi decât vag aproximată la 200 cm. Pe fundul excavației se află un

strat de culoare galben brună (2') ce nu conținea materiale arheologice. Acest strat reprezintă fie scurgeri de material după săpare, fie o nivelare intenționată a fundului care mărea diametrul până la aproximativ 105 cm. Peste acesta s-a amenajat o vatră cvasi-circulară cu diametrul de aproximativ 52 cm înclinată de la nord la sud cu grosimea de 6 cm în nord și 4 cm în sud. Vatra a fost realizată dintr-un material nisipos cu cenușă, ars insuficient, puțin compact, conținând fragmente ceramice, oase și chiar o așchie de silex. Această amenajare sugerează că spațiul excavației a fost folosit ca bordei sau alt complex cu vatră.

După abandonarea vetrei, spațiul a fost umplut cu diferite materiale arheologice, fragmente ceramice, pietre, piese de silex, oase, lutuiei de mici dimensiuni, aflate într-un pământ negru cenușiu, compact, cu urme de cenușă și pigmentare. Umplerea s-a realizat într-o singură etapă, materialele fiind amestecate și deci nestratificate, spațiul prezumtivului bordei fiind utilizat ca groapă.

Stratul 3 este de o culoare deschisă îmbogățit în humus și argilă, dovedind antropizare, în el descoperindu-se un fragment ceramic cu pleavă în pastă, probabil aparținând culturii ceramicii liniare.

Stratul 4 este brun roșcat cu structură columnar prismatică de origine naturală, steril arheologic, reprezentând orizontul B al solului.

Stratul 5 este alcătuit din luturi loessoide galbene, fără concrețiuni calcaroase, steril arheologic, reprezentând orizontul C al solului.

În ceea ce privește materialele arheologice descoperite în complexul de la Siliștea Șcheii observăm o predominare cantitativă a fragmentelor ceramice și a utilajului litic și procentajul scăzut de material osteologic și de lutuiei.

Dintre uneltele și armele litice recuperate predomină cele realizate din silex de Prut negru cu concrețiuni albicioase sau brun închisă. Excepție fac o piesă de culoare alb-lăptoasă probabil realizată din silex de Nistru (fig. I/7) și o alta de culoare galben maronie, mată, realizată din silex așa – zis dobrogean (fig. I/6). Această ultimă piesă ar putea reprezenta un import din mediul unei culturi sudice, de exemplu Boian.

Cele mai multe piese ce au putut fi încadrate tipologic sunt lame întregi sau fragmentare (fig. II / 1-6, 8,12,13). Una dintre ele, fig. II/1 a fost trunchiată oblic și retușată, fiind utilizată ca parte a unei unelte complexe de tip seceră. Este și cazul unei alte lame (fig. II/3) care prezintă urme de lustru pe ambele părți.

O altă categorie de unelte e reprezentată de gratoare realizate pe lame (fig. II/7, 9-11). Dintre acestea remarcabil prin modul în care a fost executat este un gratoar dublu fin retușat (fig. II/7). Acestor piese finite li se adaugă un număr mare de așchii de dimensiuni variabile, unele cu margini tăioase ce au putut fi folosite sporadic ca unelte.

Observăm în cazul utilajului litic descoperit la Siliștea Șcheii utilizarea pe scară largă a pieselor realizate pe așchii de decorticare, sau care păstrează urme de cortex (fig. II/ 8, 11-13). Deși numărul pieselor finite este mic este evident procentajul mare al microlitelor.

În cadrul utilajului litic atrage atenția un topor realizat prin șlefuire, din gresie galben-roșiatică (fig. II/14). Piesa are formă trapezoidală, tăișul ușor convex, profilul transversal plan-convex asimetric. Pe partea plană se observă cu ușurință urmele lăsate în procesul de șlefuire. Piesa a suferit numeroase deteriorări în cursul utilizării în toate sectoarele dar mai ales în zona muchiei. Toporul are numeroase analogii în toate fazele culturii Precucuteni.

Tot la acest capitol menționăm descoperirea în complex a unui frecător din gresie silicioasă.

Utilajul osteologic este reprezentat de o singură piesă realizată prin șlefuirea unei defense de mistreț (II/15). Fie piesa se află în curs de prelucrare urmând ca după șlefuirea pe toate părțile să fie străpunsă pentru a se realiza un pandantiv, fie este vorba de o spatulă. Nu credem că piesa a putut fi folosită ca străpungător, vârful nefiind destul de ascuțit.

Ceramica reprezintă categoria cea mai bine reprezentată de materiale arheologice din complexul de la Siliștea Șcheii. Cea mai mare parte a ceramicii aparține culturii Precucuteni.

Bazându-ne pe clasificările realizate de Silvia Marinescu Bilcu⁶ și V.G.Zbenovici⁷ am considerat oportună prezentarea ceramicii pe două categorii, în scopul unei înțelegeri cât mai bune și din motivul dificultății separării ceramicii fine de cea semifină (intermediară), păreriile asupra acestora din urmă nefiind unanime.

Prima categorie a fost realizată din pastă fină, omogenă, având ca degresant în compoziție nisipul, microprundișurile uneori, arsă omogen cu diferite culori de la negru cenușiu până la roșu. Uneori vasele au pereți lustruiți. Decorul acestei categorii a fost realizat prin caneluri, incizii, impresiuni și proeminențe.

Unul din tipurile de vase care a putut fi reconstituit este paharul relativ bitronconic, bine reprezentat în complexul de față prin mai multe exemplare. Unul dintre acestea (fig. III/11) are forma bitronconică dar buza e ușor răsfrântă în afară. Este decorat sub buză cu o serie continuă de impresiuni de formă triunghiulară realizate într-o canelură. Pe partea superioară a vasului urmează alte caneluri paralele și orizontale. Pe umărul vasului se află serii de incizii scurte verticale, paralele realizate probabil cu un obiect dințat de tipul celui descoperit la Bernașevka⁸. Corpul vasului este decorat cu serii de linii orizontale dintre care patru se întâlnesc și creează ovale concentrice într-un decor ce are analogii la Izvoare⁹. Vasul are analogii la Târpești nivelul al doilea¹⁰ Okopy¹¹. Un altul (fig. III/9) are partea inferioară mai înaltă iar cea superioară vag tronconică buza fiind vizibil evazată. Totuși vasul respectă ca proporții bitronconismul. Ca decor prezintă trei caneluri paralele orizontale pe partea superioară. Între primele două se află un șir de împunsături fine. De la umărul bine reliefat pornește o canelură oblică limitată de două linii incizate. Din decorul vasului mai fac parte incizii scurte paralele și ove incizate. Analogiile acestui tip de vas se găsesc la Târpești nivelul al doilea¹² Gaivoron¹³. Din aceeași categorie face parte un vas cu partea superioară aproape dreaptă (fig. III/6) mai mică decât partea inferioară cu buza răsfrântă ușor și cu fundul evidențiat. Vasul este decorat numai cu impresiuni de formă dreptunghiulară dispuse în linii orizontale sau oblice dintre care una separă corpul vasului de fund. Întâlnirea de linii în unghi ascuțit apare pe un vas de la Alexandrovka¹⁴. Vasul mai are analogii la Ghigoești-Trudești¹⁵ Bernașevka¹⁶ Okopy¹⁷. Tot ca pahar bitronconic poate fi considerat un vas cu partea superioară dreaptă cu umăr neevidențiat și partea inferioară tronconică (fig. III/8). Sub buză, în prima canelură are un șir de impresiuni dreptunghiulare. Urmează apoi alte caneluri paralele până la umăr. Partea inferioară a vasului este decorată cu linii incizate. Analogiile sale le-am găsit la Bernașevka¹⁸ și Târpești (nivelul al doilea)¹⁹.

Un alt tip de vas ce a putut fi reconstituit pe baza fragmentelor ceramice de la Siliștea Șcheii este vasul globular cu gâtul scurt și buza răsfrântă (fig. III/13). Deasupra umărului, vasul are proeminențe, pe corpul său fiind decorat cu impresiuni dreptunghiulare grupate în linii, cu linii incizate și cu caneluri. Analogiile acestui tip de vas și ale decorului său se găsesc la Larga Jijia²⁰ și Vornovița²¹.

Tipul de vas fructieră cu o largă răspândire în cultura Precucuteni este reprezentat la Siliștea Șcheii prin fragmente ceramice ce au permis reconstituirea unui picior decorat cu incizii liniare lungi în spirală, spațiile dintre ele fiind goale sau umplute cu incizii mai scurte, perpendiculare pe primele (fig. III/10). Acest tip de picior cu decorul său s-a descoperit la Târpești, nivelul al doilea²² și Traian Dealul Fântânilor²³ dar și la Bernovo²⁴. Un fragment ceramic (III/4) provine de la un picior de fructieră de un alt tip, decorat cu linii adânc incizate și impresiuni triunghiulare cu analogii la Târpești nivelul întâi²⁵, Sabatinovka nivelul întâi²⁶ și Bernașevka²⁷.

Din partea superioară a unei fructiere face parte, credem noi, și fragmentul ceramic decorat cu incizii paralele scurte sub buza răsfrântă (fig. IV/8). Analogia sa se găsește la un vas fructieră de la Bernovo²⁸.

Vasul piriform este reprezentat printr-un exemplar cu buza aplecată spre interior și curbura pereților mare spre partea inferioară încât presupunem că vasul a avut un picior, fiind de tipul 32 din tabelul tipologic al lui V. G. Zbenovici²⁹. Vasul este decorat cu linii incizate terminate în apexuri la capătul cărora se află proeminențe. Spațiile dintre aceste linii incizate sunt umplute cu incizii scurte paralele. Un vas analog a fost descoperit la Solonceni³⁰.

Aceleași categorii ceramice îi aparține și un fragment din buza unei străchini (fig. III/7) și alte fragmente cu decor incizat, impresiuni sau caneluri mai puțin importante.

Vasele de uz comun conțin în pastă cioburi pisate și microprundișuri, sunt arse inegal, cu pete de culoare uneori cu miezul negru. Sunt decorate cu alveole organizate sau nu în brăuri și ciupituri de tradiție Starcevo – Criș sau cu barbotină neorganizată; unele sunt nedecorate.

Au putut fi reconstituite vase tip bol fără evidențierea buzei (fig. IV/2,4) sau cu evidențiere slabă (IV/10), decorate cu alveole organizate în brău.

Vasul globular cu gâtul scurt și buza răsfrântă se regăsește și la această categorie de ceramică dar este nedecorat (fig. IV/7).

Menționăm prezența vasului borcan cu ciupituri și buza scurtă ușor răsfrântă (fig. IV /6).

Străchinile sunt bine reprezentate având formă tronconică și nefiind decorate (fig. IV /3,5). Nu putem spune dacă fragmentul ceramic de la fig. IV/ 9 aparține unei fructiere sau unei străchini.

Nu insistăm asupra materialului din categoria ceramică grosieră deoarece analogiile acestea se găsesc în toate așezările Precucuteniene, indiferent de fază.

În cadrul complexului s-a mai descoperit un fragment ceramic ce aparține culturii ceramicii liniare cu capete de note muzicale (fig. IV/1), deranjat de activitatea precucuteniană din stratul imediat inferior. Este decorat cu trei linii incizate paralele pe care s-au realizat alveolele în formă de capete de note. Fragmentul ceramic aparține probabil unui vas de tip bol din perioada mijlocie sau finală a ceramicii liniare noi.

În ceea ce privește plastica, la Siliștea Șcheii s-a descoperit o reprezentare antropomorfă fragmentară (capul și gâtul), ce face parte fie dintr-o statueta fie este un buton de capac (fig. V /2). Ochii sunt incizați adânc, sub forma a două fante, în timp ce nasul a fost reliefat cu degetele. Gura este incizată sub forma unei mici adâncituri circulare iar capul este evidențiat prin bombare circulară în dreptul ochilor. Analogiile se găsesc la Larga Jijia³¹ și Bernașevka³² fiind de asemenea fragmentare.

Tot de viața spirituală a comunităților de la Siliștea Șcheii ține un altar miniatural din care ni s-au păstrat două piciorușe decorate cu incizii adânci paralele (fig. V/3,4). Analogii ale acestor piese s-au descoperit la Târpești atât în nivelul întâi³³ cât și în nivelul al doilea³⁴ dar originea lor se află probabil în cultura Starcevo Criș.

Am lăsat în finalul prezentării noastre o piesă asupra căreia ne este greu să ne pronunțăm. Este vorba de o piesă cilindrică realizată din lut ars cu cioburi pisate în compoziție, de culoare cafeniu gălbuie. Este ușor ascuțită la un capăt și ruptă la celălalt. Prezintă două alveolări mici dispuse pe lungime. Poate fi un phaloi aparținând unei statuete antropomorfe de mari dimensiuni ca cea de la Luka – Vrublevkaia³⁵ dar la fel de bine poate fi coada unei linguri sau a unui polonic, deși nu prezintă forma tipică a acestora.

Din analiza materialului arheologic observăm că acesta are analogii cu materiale descoperite în așezările precucuteniene de la Larga Jijia, Ghigoești Trudești, Bernașevka, Okopy, Sabatinovka (nivelul întâi) Aleksandrovka, Târpești (nivelul întâi), Solonci, Târpești (nivelul al doilea), încadrate cronologic din a doua jumătate a fazei Precucuteni II până în prima jumătate a fazei Precucuteni III.

Pentru încadrarea precisă a locuirii de la Siliștea Șcheii am avut în vedere păstrarea unor tradiții în decorul și forma vaselor și cantitatea insuficientă a materialului publicat avut la dispoziție, ce a făcut ca unele analogii să fie aproximative, realizate cu materiale din perioade mai vechi (tip Larga Jijia, Bernașevka) sau mai noi (Târpești nivelul al doilea).

În concluzie considerăm că locuirea precucuteniană de la Siliștea Șcheii se încadrează cronologic la sfârșitul fazei Precucuteni II și începutul fazei Precucuteni III într-un nivel de tip Târpești (nivelul întâi) Aleksandrovka, Okopy, Sabatinovka (nivelul întâi).

Această descoperire marchează prezența a încă unei așezări precucuteniene în zona municipiului Suceava, mai nouă decât cea de la Mihoveni “Cahla Morii” dar mai veche decât cea de la Ițcani “Ferma 2” completând informațiile privind evoluția acestei culturi în Podișul Sucevei.

NOTE:

1. Grigore Foit, *Așezarea „dacică” de la Siliștea-Scheii (sec. II-III e. n.)*, în “Studii și Materiale” Suceava 1969 p.23.
2. *Ibidem*, p.24-36.
3. Informații de la Mircea Ignat, căruia îi mulțumim.
4. Mugur Andronic, Paraschiva Victoria Batariuc, *Contribuții la cunoașterea evoluției habitatului uman în zona limitrofă a orașului Suceava*, în “Suceava” XVII-XVIII-XIX .
5. Dumitru Boghian, Bogdan Niculică, Sorin Ignătescu, *Recunoașteri arheologice în Podișul Sucevei*, în prezentul volum.
6. Silvia Marinescu Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, Editura Academiei, București, 1974.
7. V. G. Zbenovici, *Rannyi etap tripol'skoi kultury na teritorji Ukrainy*, Kiev, 1981.
8. *Ibidem*, fig. 41/5.
9. Radu Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, Editura Academiei, 1957, p.93, fig. 60/8.
10. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, fig. 53/4.
11. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 58/1,8.
12. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, fig. 53/5.
13. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 49/1.
14. *Ibidem*, fig. 69/9.
15. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, fig. 39/14.
16. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 55/5.
17. *Ibidem*, fig. 58/11.
18. *Ibidem*, fig. 55/3.
19. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, fig. 53/4.
20. *Ibidem*, fig. 48/10.
21. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 60/4.
22. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, fig. 60/1, 67/7.
23. *Ibidem*, fig. 57/8.
24. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 60/9.
25. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, fig. 41/16.
26. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 66/15.
27. *Ibidem*, fig. 56/6.
28. *Ibidem*, fig. 60/9.
29. *Ibidem*, fig. 47.
30. Viktor Sorokin, *Culturile eneolitice din Moldova*, în “Thraco-Dacica” XV 1994 fig. 2/23.
31. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, p. 93, fig. 72/7.
32. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 72/5.
33. Silvia Marinescu Bîlcu, *op. cit.*, p. 105, fig. 91/2,5.
34. *Ibidem*, p. 105, fig. 91/2, 92/4.
35. V. G. Zbenovici, *op. cit.*, fig. 76/4.

Une découverte Précucuténienne près de la ville de Suceava

Resumé

L'auteur présente un complexe archéologique découverte par hasard pendant l'automne de 1999, dans le bien connu site archéologique de Siliştea – Şcheii, près de la ville de Suceava. Même si au commencement il a été probablement chaumière ou une autre forme d'aménagement au foyer, son espace a été utilisé comme fosse ménagère.

En analysant le matériel récupéré: des armes et des outils, céramique et plastique, l'auteur considère que l'habitation qu'on trouve ici, correspond à la fin de la deuxième phase et au début de la troisième phase d'évolution de la culture Précucuteni.

Explications des figures

Fig.I Position géographique du site archéologique de Siliştea Şcheii, avec l'endroit du découvert précucutenienne (1), et le profil de la fosse (2).

Fig.II Outils et armes en pierre (1-13), polié (14) et en os (15) de Siliştea Şcheii.

Fig.III Céramique de Siliştea Şcheii (1-13).

Fig.IV Céramique de Siliştea Şcheii (1-10).

Fig.V Plastique antropomorphe (1-2) et pieds d'autel en miniature (3-4) de Siliştea Şcheii .

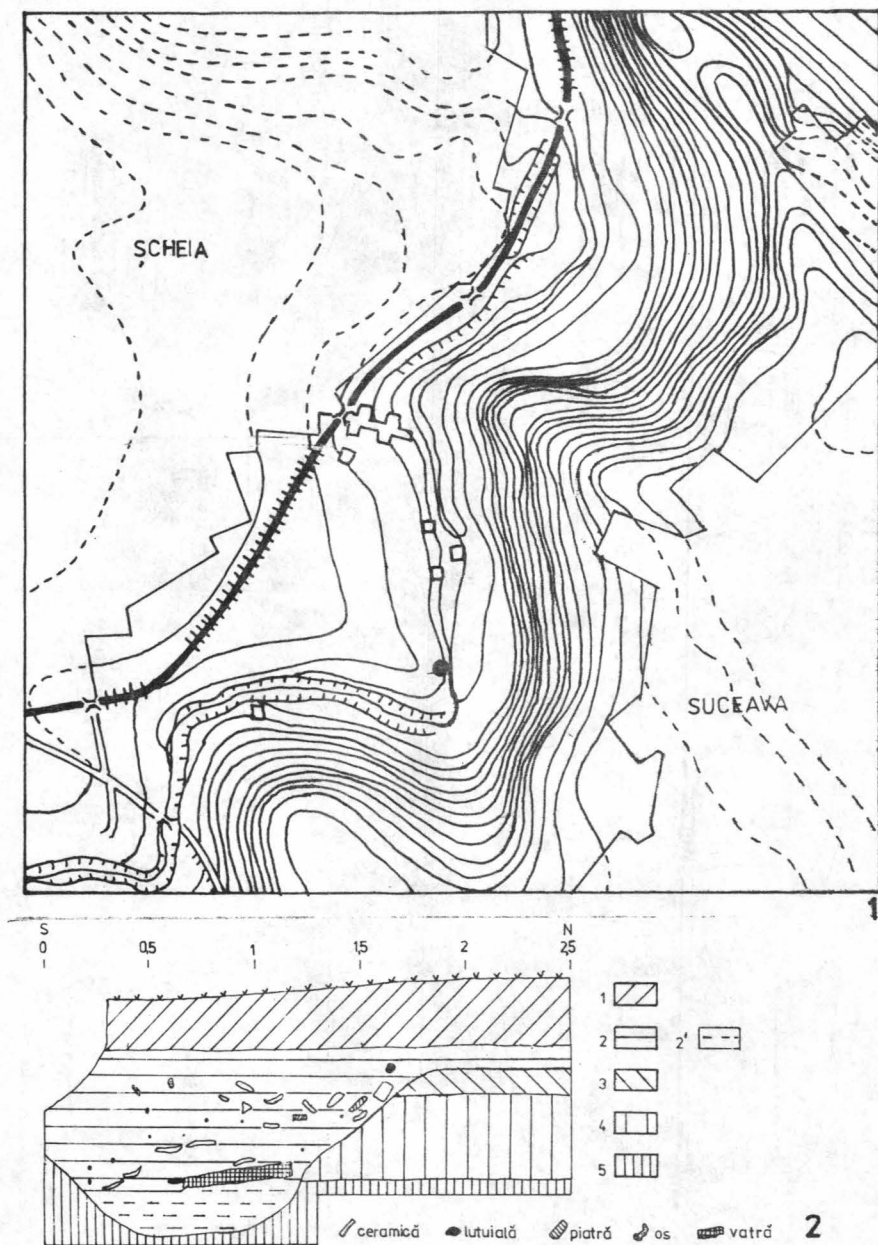

Fig. I Poziția geografică a sitului arheologic Siliștea Șcheii cu locul descoperirii precucuteniene (1), și profilul gropii (2).

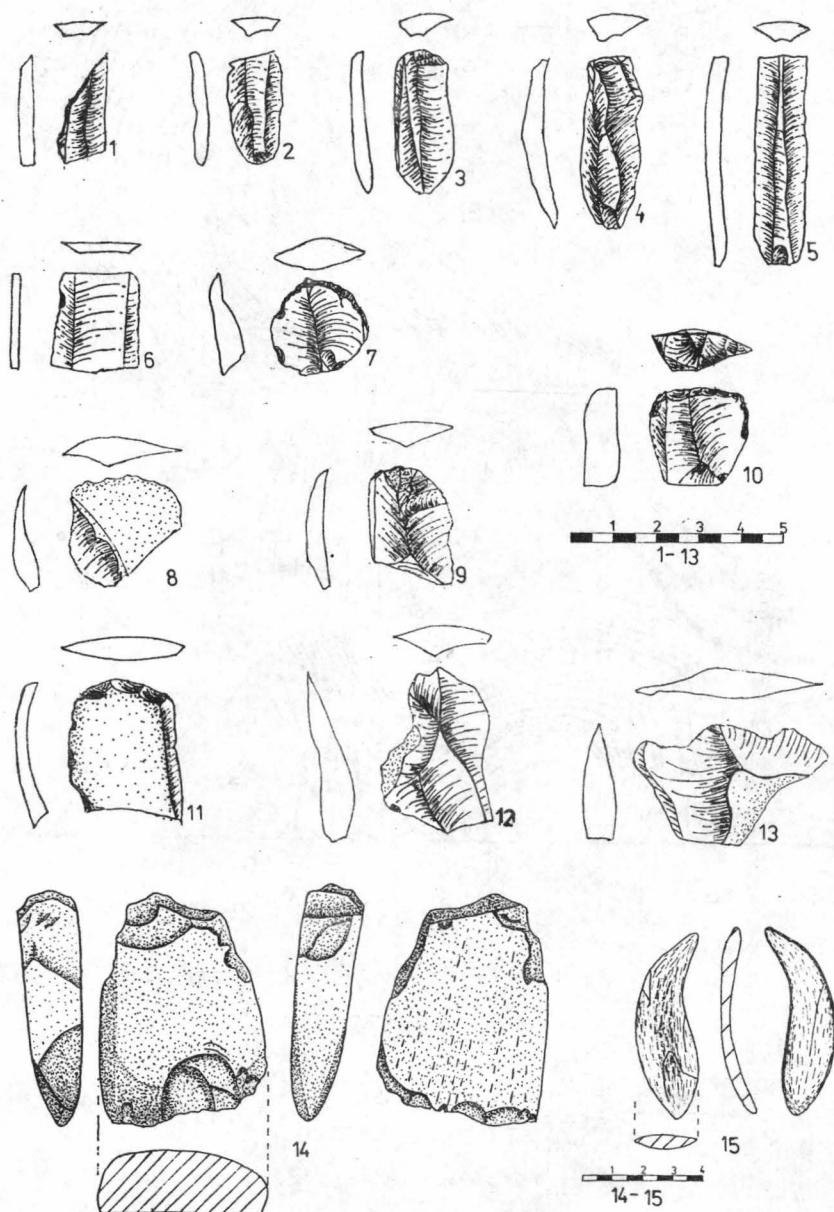

Fig.II Unelte și arme din piatră cioplită (1-13) și șlefuită (14) și dinos (15) de la Siliștea Șcheii.

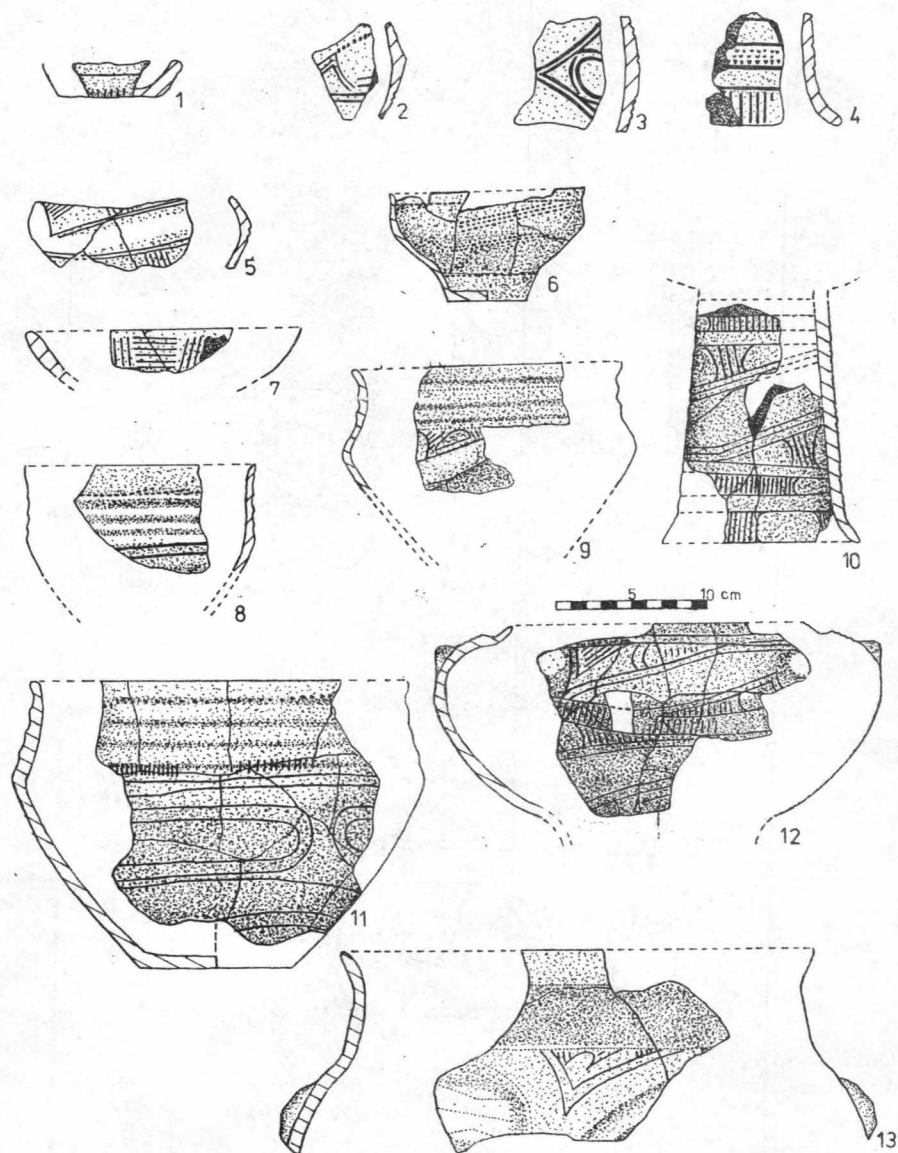

Fig.III Ceramică de la Siliştea Şcheii (1-13).

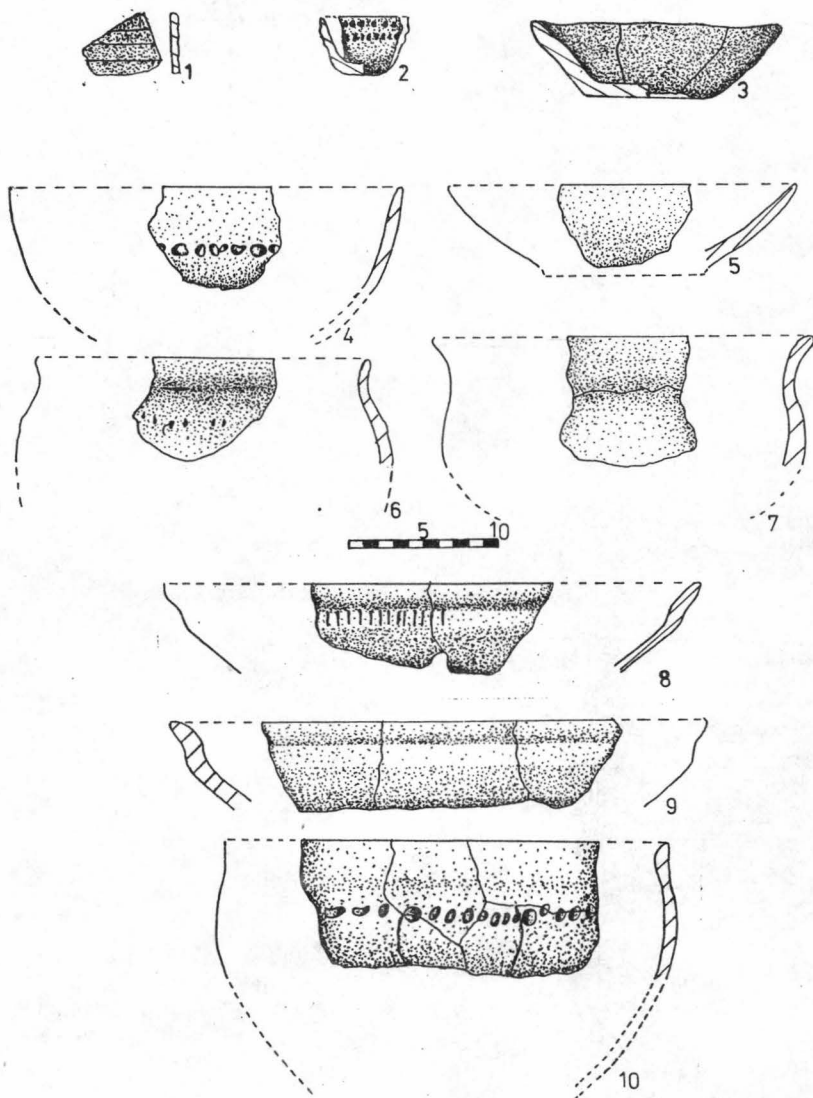

Fig.IV Ceramică de la Siliștea Șcheii (1-10).

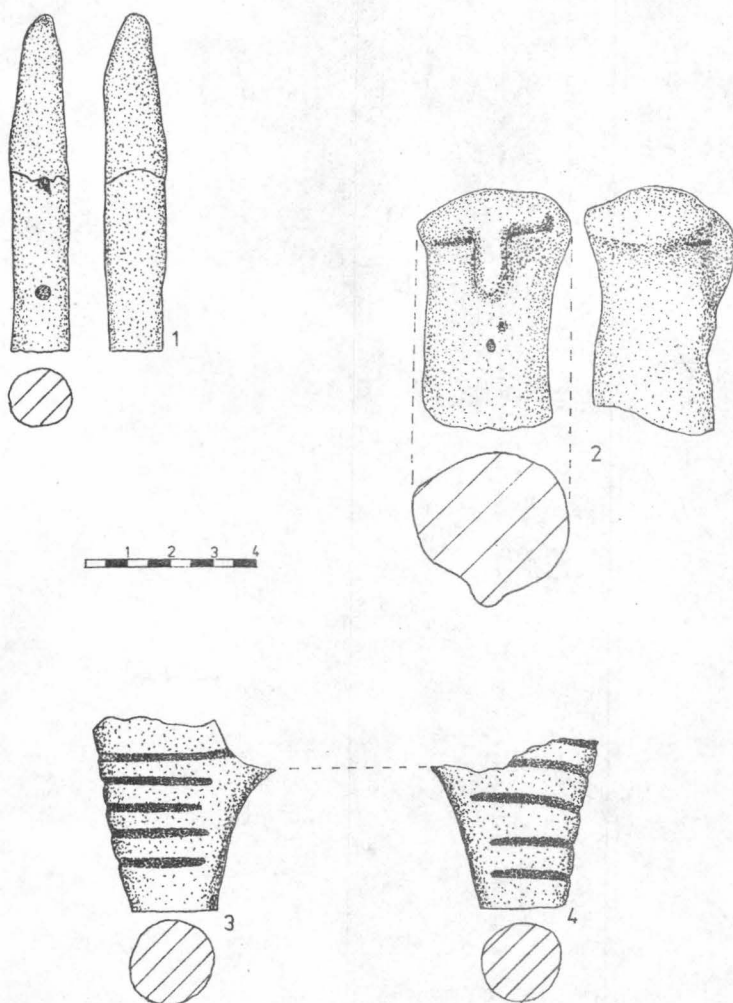

Fig.V Plastică antropomorfă (1-2) şi picioare de altar miniatural (3-4) de la Siliştea Şcheii.